

**ИНТЕРНЕТ ЖУРНАЛИСТИКАСИНИНГ АХБОРОТ ОЛАМИДАГИ
ЎРНИ****Элёр Мирзаев Анварович***elyormirzo@gmail.com*

Telefon raqam (+998909120089)

Аннотация: Интернет журналистика фаолиятнинг мустақил йўналиши сифати ривожланиши. Глобал ривожланишининг ва анъанавий нашрлар фаолиятига таъсири. Онлайн нашрлар улкан ахборот манбаи сифатида ўсиб бориши.

Калит сўзлар: Интернет журналистикаси, онлайн нашрлар, мониторинг, интернет-ТВ, онлайн-радио.

Бугунги кунда интернет тармоғи бутун дунёни қамраб олган янги кўринишдаги етакчи ОАВ сифатида ривожланмоқда. Буни йилдан-йилга дунёда онлайн кўринишдаги медиа-нашрлар ва анъанавий газета журналларнинг электрон шакллари сони ортиб бораётгани мисолида кўришимиз мумкин.

Шунингдек, интернет тармоғида, телевизион компаниялар ва радиостанциялар, ахборот ва реклама агентликлари ўз саҳифаларини яратиб, фаолиятини кенгайтirmoқда. Интернет жаҳон журналистикаси қиёфасини кескин ўзгартириб юборди.

Дунёда интернетнинг шиддат билан тарқалиши кўплаб мамлакатларда энг обрўли ва машҳур босма нашрларнинг ададлари тушиб кетишига, айрим газеталар ёпилишига сабаб бўлмоқда. Ваҳоланки, радио ва телевидение пайдо бўлиши газеталар фаолиятига чек қўйиши ҳақидаги башоратларнинг нотўғри эканлигини исботлаганди. Бироқ, уларга яъни, электрон ОАВнинг юзага келишига матбуот бардош бера олди. Янги журналистика воситаси бўлмиш Интернетга ҳатто, «Нью-Йорк Таймс», «Вашингтон Пост» сингари жаҳоннинг етакчи нашрлари ҳам бас келолмади.

Маълумки, оммавий ахборот воситалари муайян кўринишларга эга. Уларнинг ташқи кўринишлари ҳам турлича бўлиб, коғозга босилган босма сўз шаклида ёки товушни қабул қилувчи, кўйингки ҳам товушни ҳам тасвирни қабул қилувчи қурилма сифатида ифода топган. Оммавий ахборот воситаларининг барчаси ахборот йиғади ва тарқатади. Шу орқали оммага таъсир кўрсатади. Уларнинг услуб, йўллари турлича бўлса-да, умумий мақсадлар, умумий қонуниятлар асосида иш қўради.

Онлайн нашр бу, аввало айнан медиа-нашр, тубсиз интернет уммонида газетхонлар билан журналистик маҳсулот ижодкорлари ўртасида рақамли тарзда

интерактив (онлайн ва оффлайн режимдаги) ахборот алмашинувини таъминлаш мақсадида яратилган ва эркин бошқариладиган оммавий ахборот воситасидир. Шу сабабли, тармоқ технологиялари фойдаланувчиларга зарур маълумотларни асл манбадан қидириш ва жойлаштириш имкониятини бера олади.

Ўзбекистон Республикасининг 2007 йил 15 январда қабул қилинган «Оммавий ахборот воситалари тўғрисида»ги (янги таҳрири) Қонунининг 4-моддасида «оммавий ахборотни даврий тарқатишнинг доимий номга эга бўлган ҳамда босма тарзда (газеталар, журналлар, ахборотномалар, бюллетенлар, ва бошқалар) ва электрон тарзда (теле-, радио-, видео-, кинохроникал дастурлар, умумфойдаланишдаги телекоммуникация тармоқларидаги веб-сайтлар) олти ойда камида бир марта нашр этиладиган ёки эфирга бериладиган шакли ҳамда оммавий ахборотни даврий тарқатишнинг бошқа шакллари оммавий ахборот воситасидир» дейилган.

Демак, газеталар, журналлар, радиоэшиттиришлар, телекўрсатувлар, ахборот агентликлари, интернетнинг ҳам оммавий ахборот воситаси сифатида умумий, ўзига хос хусусиятлари бор. Ҳар бир оммавий ахборот воситаси тузилиши, ўрни, аҳамияти, йўналишига қараб ўзига хос хусусиятлар ва афзалликларга эга. Ижтимоий ахборот йиғиш ва тарқатишдек улкан вазифани бажарувчи оммавий ахборот воситаларининг жамият ҳаётида нақадар муҳим аҳамиятга эга экани унинг тараққиёти давомида турли хил кўринишлар касб этганлигида ҳам яққол кўринади.

Мамлакатимизда ахборот жамиятини ривожлантириш масаласига эътибор ҳар қачонгидан ҳам ортган Зеро, мамлакатимизда бу жараёнга алоҳида эътибор берилаётганлиги, соҳани такомиллаштириш мақсадида қонунлар, қарор ва бошқа меъёрий ҳужжатлар қабул қилиниб, ҳаётга тадбиқ этилаётгани қувонарлидир. Бугун мамлакатимиз аҳолисининг кўпчилиги интернетдан фойдаланиш имконига эга. Энг муҳими сўнгги йилларда интернетни ривожлантириш борасида амалага оширилаётган саъй-ҳаракатлар самараси ўлароқ Интернет журналистикаси номли фан юзага келди.

Интернет тизимида ва у орқали ахборот тақдим этаётган ОАВда мультимедиа, интерактивлик ва тезкорлик биринчи даражага кўтарилади, шунингдек, мазкур веб-саҳифаларнинг мазмуни, ўзига хос дизайни, ундаги фаолият юритаётган журналистларнинг ҳали ёзилмаган қонун-қоидалари мавжулигини кўрсатиб, айнан Интернет нашрлари ўқувчиларини ўзига жалб этишда муҳим аҳамият касб этади.

Мамлакатимизда интернет тармоғини ривожлантириш унинг мустаҳкам ҳуқуқий базасини шакллантириш, электрон нашрлар фаолиятини янада изчил йўлга қўйиш ва самарадорлигини ошириш бугунги куннинг долзарб масалаларидан бирига айланди.

Интернетнинг ҳаётимизга жадал кириб келиши интернет журналистиканинг ҳам ривожланишига сабаб бўлди. Буни англаган ҳолда бутун дунёда босма нашрларнинг электрон нусхаларини ва соф электрон нашрларни яратиш тенденцияси вужудга келди. Ўзбекистонда ҳам замон талаби ва аудитория эҳтиёжидан келиб чиқиб, деярли барча босма нашрлар глобал тармоқда ўз on-line кўринишини яратди ва бу жараён шиддат билан давом этмоқда. Бу маънода Президентимиз Ш.Мирзиёевнинг “Оммавий ахборот воситалари аҳолининг талаб ва эҳтиёжларини ҳокимият идораларига етказишнинг муҳим ва таъсирчан воситасига, халқнинг энг яқин кўмакчиси ва ҳамдардига, демократия кўзгусига айланиши зарур. Ҳокимият ва бошқарув органлари фаолиятига танқидий ва холис баҳо бериш, турли соҳалардаги камчиликлар, долзарб муаммоларни дадил кўтариб чиқиш улар фаолиятида асосий мезон бўлиши керак”, деган гапи ҳам фикримизни исботлайди.

Олдинги даврларни олиб қарасак, анъанавий босма нашрлар, газета ва журналлар, шунингдек, теле-радио каналлар асосан республикамиз ҳудудида фаолият олиб борган. Улар тарқатган маълумотлар, хабарлар, факт ва рақамлар деярли Ўзбекистон сарҳадларидан ташқарига чиқмаган бўлса, сўз юритилаётган янги медиа маконнинг бош хусусияти миллий ахборотнинг ҳеч бир тўсиқсиз дунёга тарқаб кетиши билан характерлана бошлади.

Қисқа қилиб айтганда, интернет ёрдамида ҳар қандай ОАВ эндиликда хорижий медиа маконга тўғридан-тўғри чиқиш имкониятига эга бўлди. Бироқ бундай қулайликлар ўзига яраша қутилмаган муаммоларни ҳам келтириб чиқаради. Чунончи, Хоразм ёки Сурхондарё, Сирдарё ёки Қорақалпоғистоннинг «чекка туманлари доирасида тарқатиладиган газета» деган тушунча йўқолиб борди, чунки исталган вилоят ёки туман газетаси материаллари исталган дақиқада интернет тармоғи орқали бутун дунёга тарқалиши оддий ҳолга айланиб улгурди.

Натижада, кейинги йилларда глобал тармоқ орқали республика газеталари ўқувчиларининг географияси бирмунча кенгайди. Эндиликда мамлакатимизда онлайн журналистика, интернет журналистика, интернет газета, интернет-ТВ, онлайн-радио каби тушунчалар ҳеч кимга янгилик бўлмай қолди.

Бугунги кунда интернет журналистикаси, хусусан, онлайн нашрлар шаклланиши ва тараққиётига доир назарий қарашлар кўламини кенгайиб бормоқда. Бундан ташқари, хорижий онлайн нашрлар самарали фойдаланаётган техник ва ижодий лойиҳаларнинг ижобий томонларини миллий онлайн журналистика амалиётига татбиқ этиш, соҳа ривожини таъминлайди.

Сўнгги йилларда қонунларнинг таҳлили журналистика соҳасига оид ҳуқуқий базани такомиллаштириш изчил ва тизимли тарзда амалга ошириб борилганлигини кўрсатмоқда. Хусусан Ахборот кодекси лойиҳаси ишлаб

чиқилиб, қабул қилиш жараёнида эканлиги соҳага бўлган эътибор юқори эканлигини кўрсатади.

Сўнги йилларда оммавий ахборот воситалари балки интернет соҳасини такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратилди. Мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотлар жараёнида оммавий ахборот воситалари сони қарийиб уч баробарга ошиб, бугунги кунда уларнинг деярли олтимиш фоизи нодавлат секторда фаолият кўрсатмоқда. Ушбу ракам замирида авваломбор, ҳукуматимизнинг соҳа ривожини учун курсатаётган ғамхурлиги, оммавий ахборот воситалари ходимларининг изланиши, ижодкорлиги, ташаббускорлик ва меҳнати ётибди.

Биргина, босма нашрларнинг ракамлар таҳлилига назар ташлар эканмиз, «1991 йилда жами 435 оммавий ахборот воситаси бўлиб, унинг 343 таси газета, 89 таси журнал бўлган. 2012 йилда 1379 та оммавий ахборот воситаси бўлган ва шундан 706 таси газета, 255 тасини журналлар ташкил қилган. 2016–2024 йилларда Ўзбекистондаги ОАВлар сони 1514 тадан 2349 тага кўпайди. Бунда журналлар сони 309 тадан 866 тага, телеканалларники — 65 тадан 89 тага етди, интернет нашрлариники — 395 тадан 738 тага ортди.

Бу давлатимизда ахборот ва сўз эркинлигини таъминлаш, соҳа конунчилигини янада такомиллаштириш борасидаги устувор вазифалар самарасидир.

Оммавий ахборот воситалари жамият ва давлат ҳаётида, инсонларнинг ахборот олишга бўлган эҳтиёжини қондириш, маънавий озуқа олишда етакчи куч, асосий восита ҳисобланади. Айниқса, интернет журналистикаси пайдо бўлиб, ривожланиб, онлайн нашрлар юзага кела бошлагандан сўнг янги бир ахборот воситаси, улкан ахборот манбаи вужудга келди.

Унинг кескин суръатларда оммалашishi эса уни ҳар томонлама ўрганиш ва тадқиқ этиш заруратини тақозо этди. Зеро, интернет, шу жумладан, электрон нашрлар хусусида соҳа мутахассислари орасида тугал бир фикр мавжуд эмас. Шунга қарамай, интернетни алоҳида ОАВ сифатида, интернет журналистикани эса журналистлик фаолиятининг мустақил йўналиши сифатида тан олувчилар тобора кўпчиликлари ташкил этмоқда. Қулайликларини афзалликлари бўлиши билан бир қаторда бир қанча камчиликларга эга кибермакон кўплаб олимлар учун тадқиқот объекти вазифасини ўтамоқда.

Интернет анъанавий журналистикадаги жанр ҳақидаги тушунчаларни ўзгартираётгани, баъзи жанрлар ўз хусусиятларини йўқотиши ва бошқалар билан қоришиб кетиши, аудитория эҳтиёж-талабидан келиб чиқиб, янги жанрлар пайдо бўлиши кузатилмоқда. Хусусан, глобал тармоқда инфорацион ва таҳлилий жанрлар, шарҳлар, кичик мақоланинг барча турлари, мониторинг ҳамда on-line мулоқотлар кучайиб кетаётгани кузатилмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, пайдо бўлганига 30 йилгина бўлган World Wide Web – ўргимчак тўрининг ўзига хослиги ва ютуғи шундаки, у қиска фурсатда ўз ўрнини эгаллай олди. Унинг асосий вазифаси маълумотларни бир ерда тўплашгина эмас, энг авалло тезкорликдир. Айнан ўша тезкорлик интернетнинг оммавий ахборот воситалари қаторига қўшилишига ва ўз сафдошларидан ўзиб кетишига туртки бўлди.

Адабиётлар рўйхати

1. Д. Рашидова, Н. Муратова Интернет журналистикаси, Тошкент - 2007-йил.
2. Қосимова Н. Интернет журналистиканинг технологик асослари.—Т.: Интернет журналистиканинг технологик асослари.— Т.: Ўзбекистон мустақил босма оммавий ахборот воситалари ва ахборот агентликларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш жамоат фонди, 2012.
3. Ворошилов В. Журналистика. М., 2010.
4. Ортиқова Ю. Интреактив журналистика. –Т.:MUMTOZ SO'Z. 2011..
5. Қудратхўжаев Ш. XXI асрда ким етакчи бўлади? Ўзбекистон матбуоти. 2010. 6-сон.
6. Рашидова Д. Интернет журналистика.— Т.:Журналистларни қайта тайёрлаш халқаро маркази, 2007.
7. Монтолью П. Доступ к электронной прессе должен быть свободным. Журналист. 2007. №8.
8. М. Худойкулов, Журналистика ва публицистика, Тошкент - 2010-йил.
9. <https://aoka.uz>
10. <https://xs.uz/uz>
11. <https://www.gazeta.uz/uz>
12. <https://www.kun.uz>